

Minić D. Renata (1973-)
Narodna biblioteka
„Ilija M. Petrović“
Požarevac
renataminic@gmail.com

O standardima u bibliotekarstvu

Sažetak:

Bavljenje informacijama, publikacijama i znanjem uopšteno, humanistički je poduhvat i iz tog razloga javlja se potreba za primenom standarda u bibliotekarstvu. Da bi se obezbedila međunarodna koordinacija i saradnja biblioteka, mora biti formulisana jasna politika, definišući ciljeve, prioritete i usluge, u skladu potrebama lokalne zajednice. Uvođenje jedinstvenih međunarodnih standarda, poboljšaće značajno pristup informacijama i istraživačkim publikacijama. Ono što je prioritetno za svaku biblioteku je kvalitet i protkan je u samoj viziji njenog razvoja.

Ključne reči:

Biblioteka, bibliotekarstvo, IFLA, standardi

Summary:

Dealing with information, publications and knowledge in general, is an altruistic undertaking and a need for implementation of standards in librarianship naturally derives from it. To ensure nation wide library coordination and cooperation, a clear policy must be formulated, defining objectives, priorities and services in relation to the local community needs. Introduction of unified international standards would significantly improve access to information and research of publications. Quality is a priority for any library and it is intertwined in the very vision of its development.

Key words:

Library, Librarianship, IFLA, Standards

Standardizacija postupaka u informativnom procesu predstavlja neophodan uslov valjanog funkcionisanja kako pojedinačnih informativnih sistema, tako i globalnog informacionog sistema. Pod standardizacijom se podrazumeva proces stvaranja i primene pravila za sistemski sreden pristup nekoj posebnoj aktivnosti u cilju ostvarivanja saradnje i unapređenja opšte ekonomičnosti i funkcionalnosti. Osnovni instrument standardizacije predstavlja standard – dokument koji sadrži tehničko-tehnološke zahteve, uslove i pravila koje definišu proizvode, radove i usluge. Standard može imati dva oblika:

- oblik dokumenta sa skupom uslova koje treba ispuniti (norma)
- oblik jedinice ili fizičke konstante (etalon¹).

Profesionalne organizacije formulišu standarde, ali one nisu odgovorne za njihovu primenu. Standardi nemaju apsolutnu ili zauvek važeću vrednost – oni prihvaćeni od jedne generacije, ne moraju biti prihvaćeni i od druge generacije. Imajući u vidu ova ograničenja razlikujemo dve vrste standarda:

1. Formalne standarde – one koji su prihvaćeni i propagirani od strane kompetentnih autoriteta
2. Neformalne – koji su zajednički proizvod i rezultat iskustva, ali nemaju potvrdu autoriteta.

Tradicija međunarodne standardizacije duža je od jednog veka. Standardizacija je bila predmet organizovanog i sistematskog rada još krajem 19. veka, a naročito posle Drugog svetskog rata. Prva međunarodna konferencija o standardima održana je 1886. godine u Drezdenu. Međunarodna organizacija za standardizaciju obrazovana je 1926. godine pod nazivom **ISA**² (International Society of Automation), kao preteča Međunarodnoj organizaciji za standardizaciju **ISO**³ (International Organisation for Standardization), koja je oformljena usvajanjem Statuta na konferenciji Koordinacionog komiteta Ujedinjenih nacija, održanoj u Londonu u periodu od 14. – 16. oktobra 1946. godine. Dan početka Konferencije – **14. oktobar**, proglašen je za **Svetski dan standarda**, a sama institucija je definitivno utemeljena 24. oktobra te iste godine. Naša zemlja, pošto je oduvek težila da bude u toku sa savremenim trendovima, 1946. godine donela je *Uredbu o standardima i formiranju Savezne komisije za standarde*. Prvi zakon o standardima, u našoj zemlji, usvojen je 1960. godine, kada je i osnovan Savezni zavod za standardizaciju, kao nosilac aktivnosti, vezanih za proglašenje

¹ Etalon je materijalizovana mera, merni instrument ili merni sistem namenjen da definiše, ostvaruje, čuva ili reprodukuje jednu jedinicu odnosno jednu ili više poznatih vrednosti jedne veličine kako bi se poređenjem mogle preneti na druga merila.

² ISA (International Society of Automation) je neprofitna organizacija osnovana 1945. godine koja postavlja standarde i pomaže preko 30000 članova širom sveta.

³ ISO (International Organization for Standardisation) je najveći svetski utemeljivač i izdavač međunarodnih standarda. To je nevladina ustanova i služi kao most između javnog i privatnog sektora.

standarda i tehničkim normiranjem kvaliteta. Međunarodna organizacija za standardizaciju ISO, koja se danas nalazi u Ženevi, je jedna od najznačajnijih institucija koja radi na razvoju standarda. Danas ISO ima u svom sastavu 162 članica, nacionalnih organizacija za standardizaciju.

Primer standarda, koji su se pokazali kao najznačajniji za rad biblioteka, nesumljivo su „Standardi za javne biblioteke“ koje je **IFLA**⁴ (Međunarodna federacija bibliotečkih udruženja i institucija) objavila prvi put 1973. godine a zatim dopunila 1977. godine. U tom periodu su u tadašnjoj SFRJ, sledeći instrukcije IFLA-e, doneti prvi standardi vezani za bibliotečku delatnost. Odredbe iz tih standarda koje su usvojene, smatraju se minimumom za delatnost javnih biblioteka.

IFLA danas okuplja oko 1600 članova iz 145 zemalja i saraduje veoma dobro sa brojnim organizacijama širom sveta na osnovu srodnih ili zajedničkih interesa, kao što su **FID**⁵ (Međunarodna federacija za dokumentaciju), **ISO** (Međunarodna organizacija za standardizaciju) i **UNESCO** (Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, nauku i kulturu). Jedan od najvažnijih rezultata saradnje ovih organizacija su izrađeni standardi za jedinstveni bibliografski opis (**ISBD**), standardi za kompjutersku obradu publikacija (**UNIMARC**), sistemi za evidentiranje monografskih i serijskih publikacija (**ISBN**, **ISSN**, **ISDS**). IFLA je 2001. godine objavila nove standarde pod nazivom „Usluge javnih biblioteka: IFLA/UNESCO upustva za rad“ u kojima se ukazuje velika važnost elektronskim informacijama kao i svim drugim formama ljudskog znanja.

Pravila za izradu kataloga i bibliografija, počela su da se primenjuju još od sumerske civilizacije. Bez obzira na pojavu nove tehnologije, osnovni zahtevi koji se postavljaju bibliotekarima, autorima, izdavačima i drugima, nisu se promenili... Smernice standarda su se odnosile na tradicionalno bibliotečko poslovanje: na lokaciju biblioteke i pristup do nje, radno vreme biblioteke, na zadovoljavanje potreba korisnika, na fond, na prostor, na kadar biblioteke, na kulturno prosvetnu funkciju biblioteke, izdavanje i rezervaciju knjiga, upotrebu publikacija i drugog bibliotečkog materijala, na ekonomičnost poslovanja, primenu novih informacionih i komunikacionih tehnologija.

Većina važećih standarda iz oblasti bibliotekarstva je mahom donesena u periodu od 1957. godine do 1981. godine, pa se vode polemike oko toga koliko oni još uvek odgovaraju sadašnjim potrebama, pošto je tehnologija proizvodnje monografskih i serijskih publikacija dosta uznapredovala, sa pojavom nove tehnologije i novih nosilaca informacija. Zbog nagle

⁴ IFLA (The International Federation of Library Associations and Institutions) – vodeći međunarodni organ koji zastupa interese biblioteke, informacionih sistema i korisnika biblioteka. Registrovan u Holandiji, 1971. godine.

⁵ FID (The International Federation for Information and Documentation), organizaciju osnovali dvojica belgijska pravnik Paul Otlet (1868-1944) i Henri La Fontaine (1854-1943) 12. septembra 1895. godine u Briselu.

ekspanzije informacione tehnologije, biblioteke osećaju sve veću potrebu za osavremenjavanjem standarda. Većina standarda koji se trenutno primenjuju u bibliotekarstvu, doneta je od strane udruženja bibliotekara, ali nije potvrđena odlukama Ministarstva za kulturu i Ministarstva prosvete Srbije. Samim tim, biblioteke nisu u obavezi da ih se pridržavaju – takvi standardi nisu obavezujući ali su preporučujući, što predstavlja problem bibliotekarskoj zajednici kod unifikacije poslovanja.

Standardizacija bilo kog posla, pa i bibliotečke delatnosti, najbolji je put prema sistemu kvaliteta, kao vrhunskom organizovanju nekog posla. Bibliotekarstvo kao nauka, predstavlja skup visoko standardizovanih procesa rada, koje su usko povezani sa mnogim drugim naukama i delatnostima. Da bi knjiga došla do korisnika, mora da prođe dug put – od izdavačkih kuća, preko knjižara, do biblioteka. Standardizacija bibliotečkih delatnosti nije išla baš glatko. Razlozi su raznovrsni - raznorodnost struke, geografsko, političko, ekonomsko, kulturno i tehnološko uslovljavanje progressa bibliotekarstva, često je uslovljavalo da se standardizacija zasniva na minimumu kvalitativnih i kvantitativnih preporuka. To sa jedne strane, može da se shvati kao vid ograničavanja, a sa druge kao vid nedostižnog opterećivnja. Ići u korak sa standardima koje su propisale zemlje koje su bile puno razvijenije i naprednije od naše, bilo je veoma teško.

Primena visokih standarda i procedura u bibliotekarstvu, jeste ono što jednu državu čini priznatom i konkurentnom u sferi vođenja kulturne politike i kulturne razmene. Međusektorska saradnja Ministarstva kulture, Ministarstva nauke, Ministarstva prosvete i Ministarstva inostranih poslova je ono što je presudno za ostvarivanje što bolje standardizacije procesa rada i njene primene u svim bibliotekama u zemlji. Standardima su obuhvaćene sve jedinice podsistema narodnih biblioteka koji čini integralni deo jedinstvenog bibliotečko-informacionog sistema u Republici Srbiji. Sve narodne matične biblioteke na teritoriji SR Srbije su povezane međusobno, funkcionalno i stručno organizovane u okviru jedinstvenog bibliotečko-informacionog sistema. Biblioteke imaju veliku potrebu za standardima, koji će definisati fondove, obradu građe (tradicionalnu i elektronsku), digitalizaciju zapisa, bibliografska pretraživanja, prostor, profesionalni kadar, komunikacione protokole. Potrebu za preciznim opisom svih postupaka, koji se obavljaju u jednom procesu rada, međunarodnom koordinacijom i saradnjom biblioteka, jasno formulisanom politikom, definisanim ciljevima, prioritetima i uslugama, u skladu sa potrebama lokalne zajednice. Nacionalne, visokoškolske, javne, specijalne i školske biblioteke u sastavu bibliotečke mreže Srbije – sve zajedno obuhvaćene zakonom o bibliotekama sa standardizovanim svakim posebnim delom procesa rada je ono čemu teže sva bibliotekarska udruženja. Uvođenje jedinstvenih međunarodnih standarda, poboljšaće značajno pristup informacijama i istraživačkim publikacijama. Biblioteka treba da bude efikasno organizovana, tako da održava profesionalne standarde rada. Prvenstveni interes svake biblioteke je kvalitet i protkan je u samoj viziji njenog razvoja.

Literatura:

1. Vraneš, Aleksandra. Od rukopisa do biblioteke: pojmovik. Beograd: Filološki fakultet, 2006.
2. Vraneš, Aleksandra. Osnovi bibliografije. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 2001.
3. Stokić-Simončić, Gordana; Vučković, Željko. Upravljanje bibliotekama u dobu znanja. Istočno Sarajevo: Matična biblioteka, 2007.
4. Filipović-Radulaški, T. (1997. godina). Standardi – potreban i nužan uslov za funkcionisanje jedinstvenog bibliotečkog informativnog sistema.
5. Bibliotekarstvo na kraju veka: zbornik radova, 2, str. 81-96.
6. Vraneš, A. (2009. godina). Standardi za biblioteke – značaj, principi, smernice. Mons Aureus: časopis za književnost, umetnost i društvena pitanja, br. 23, str. 153-158.

Elektronski izvori:

1. Međunarodna klasifikacija standarda.
http://www.iss.rs/images/upload/dvojezicni_ics2005.pdf
2. http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/statement_serbian_apr06.pdf
3. Standardi. <http://www.nb.rs/pages/article.php?id=1807>
4. Zakon o kulturi. http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=2527
5. UNESCO / IFLA MULTICULTURAL MANIFESTO.
<http://www.ifla.org/files/library-services-to-multicultural-populations/publications/multicultural-manifesto-sb.pdf>
6. http://www.iso.org/iso/support/faqs/faqs_standards.htm
7. <http://www.biblioteke.org.rs/standardi.html>
8. http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=282

MINIĆ, Renata, 1973-

O standardima u bibliotekarstvu / Renata Minić. - Napomene uz tekst.

U: Beležnica. - ISSN 1451-2378. - God. 14, br. 24-25 (2012), Str. 41-45.

006.83:02

COBISS.SR-ID 512910945